

Zorgeloos verder lezen en niets hoeven te missen?

[Word abonnee](#)

de Volkskrant

Kunst moet strijden met open vizier

Het illegalenformulier van Martijn Engelbregt en De Balie is onzuiver, vindt Geert Drion. Politiek en kunst worden door elkaar gehaald....

31 december 2003, 0:00

Er is veel te zeggen over de vraag of het verzenden van doelbewust misleidende documenten een verstandige manier is om een maatschappelijke discussie aan te scherpen. Maar daarover wil ik het nu niet hebben.

Wat ik aan de orde wil stellen is de manier waarop het kunstbegrip wordt gebruikt om het omstreden project van politiek-cultureel centrum De Balie in Amsterdam te rechtvaardigen. De bedenkers van het project deden hierover afgelopen maandag in het discussieprogramma NOVA namelijk opvallende uitspraken. Anil Ramdas, directeur van De Balie, zei dat het ontoelaatbaar zou zijn geweest als het project was bedacht en uitgevoerd door bijvoorbeeld een linkse politieke partij. Juist het feit dat het hier om een kunst-project ging, maakte het voor hem tot een aantrekkelijke en verantwoorde manier van werken. Het valt immers aan de kunst toe om de gedachten te prikkelen op manieren die in het normale debat

niet mogelijk zijn?

Ook kunstenaar Martijn Engelbregt was in het programma aanwezig. Op de vraag naar de artistiek inhoudelijke betekenis van het project hield hij zich geroutineerd op de vlakke. Hij zei letterlijk: ik ben kunstenaar, ik heb het gemaakt, dus het is kunst.

Op het eerste gezicht vormen de argumenten van Ramdas en Engelbregt een sluitend geheel. De opiniemaker Ramdas verwijst naar de kunstzinnige drijfveren achter het project, waarover hij zich geen oordeel zal aanmatigen, maar waarvan hij graag gebruik maakt om het hoge doel van maatschappelijk debat te dienen. En de kunstenaar wast zijn handen in de onaantastbaarheid van zijn artistieke autonomie. Meer lijkt er niet over te zeggen.

Maar onbevredigend is het wel. Het is verleidelijk om op te merken dat het dan toch in elk geval een slecht kunstwerk is. Het is niet mooi, het is niet expressief, heeft geen artistieke vorm, geen interessant materiaalgebruik, het staat niet in een traditie. Het doet zich zelfs bewust voor als iets dat haaks staat op ons gevoel voor kunst: een ambtelijk schrijven.

Maar dat zou een vergissing zijn. Een kunstwerk hoeft immers al lang niet meer mooi te zijn, interessant van materiaalgebruik of in een traditie te staan. En het mag zich voordoen zoals het wil. Het is voldoende als het actueel is.

Sinds de pisbak van Duchamp weten we dat kunst kunst is als er kunst op staat. Of we dat nu leuk vinden of niet. We kunnen de

discussie dus niet openen met te zeggen dat het project van De Balie geen kunst is of op zijn minst slechte kunst is.

Om het allemaal nog moeilijker te maken is het in kringen van kunstkenner allang bon ton dat de reactie op een kunstwerk meer zegt over de beschouwer dan over het kunstwerk. U ziet wat u wilt. U reageert fel? Interessant. Wij registreren uw reactie. Wij feliciteren u met het feit dat u daarmee onderdeel van de statistiek van dit project bent geworden. U bent woedend? Dat is mooi! De hevigheid van uw reactie bewijst de grote kracht en het eminente belang van dit kunstwerk.....

Zo ongeveer gaat dat. Helaas is het erg lastig om greep te krijgen op deze (voor kunstenaars en publiek evenzeer onbevredigende) argumentatie. De sociologische deconstructie van de kunst is al te ver gevorderd. Het is in elk geval een te groot bouwwerk geworden om er gemakkelijk een deuk in te kunnen slaan.

Toch wil ik er iets over zeggen dat in het kader van de actie van De Balie van belang kan zijn. We weten allemaal dat in de kunsten een subtiel spel wordt gespeeld met verbeelding, betekenis, werkelijkheid en dubbele bodems. En we weten ook dat de kunst daarin niet uniek is. Ook in de commercie, religie en politiek wordt dat spel vol overgave gespeeld. Om over het dagelijks leven nog maar te zwijgen. Maar het speelveld van de kunst verschilt naar mijn overtuiging toch in één opzicht wezenlijk van alle andere vormen van make believe. En dat is op het punt van de bedoeling van de kunstenaar.

Voor dansers, musici en theatermakers - zeker voor degenen die

in de klassieke traditie zijn geschoold - is er een belangrijk verschil tussen de ambachtelijke en de artistieke uitoefening van het vak. Zo zal een acteur het spelen in een reclameboodschap niet snel als kunst aanmerken, hoewel hij er misschien al zijn kwaliteiten voor inzet. Het is hooguit een 'schnabbel' waarbij het niet is te doen om het artistieke product maar om de reclame. Dat is nu eenmaal een andere dimensie, een andere bedoeling dan het spelen en interpreteren van een artistieke productie. In het ene geval is hij schatplichtig aan de kunst, in het andere geval aan de tandpasta. Ambacht en artistieke intentie scheiden zich.

Als een kunstenaar spreekt vanuit een artistieke intentie nodigt hij ons, het publiek, uit om hem te volgen in de artistieke wereld die hij voor ons opent. We vertrouwen er op dat hij dat eerlijk doet, op het scherp van de snede. Belangeloos, zoals Kant het noemt. Zonder andere verplichtingen dan die aan het artistiek product. Juist daarom laten we ons raken: artistieke overdracht is zonder die onverschrokken artistiek-persoonlijke integriteit van de kunstenaar onmogelijk.

Het is opvallend dat in de beeldende kunst (en in de beoordeling daarvan door kunstkenner en commissies) het onderscheid tussen ambacht en artistieke intentie minder gebruikelijk of in elk geval minder zwaarwegend lijkt te zijn. Misschien komt dat door het feit dat het beeldend kunstwerk een in de regel onveranderlijk, stoffelijk object is, dat gemakkelijker kan worden geobjectiveerd en gedeconstrueerd dan de levende, fysieke podiumkunsten. In elk geval lijken de beeldende kunst en de beeldtaal van vormgeving, commercie en maatschappelijk debat elkaar in de dagelijkse praktijk zeer

dicht genaderd.

Hoe het ook zij, ik hecht sterk aan de gedachte dat artistieke integriteit juist in de zo geësthetiseerde wereld waarin we leven - een wereld die bol staat van de mooi verpakte bijbedoelingen - een waardevol element is. Omdat daarmee een gebied in stand blijft waar mensen elkaar kunnen aanspreken op én kunnen afrekenen op de zuiverheid van elkaars bedoelingen.

Als die gedachte juist is, dan is de vertoning van Anil Ramdas en Martijn Engelbregt onverteerbaar. Want niet alleen wordt het maatschappelijk debat een loer gedraaid door zich te verschuilen achter de kunst, erger is dat ook de kunst een loer wordt gedraaid door politieke appels als artistieke citroenen te verkopen. Daarmee zijn zowel de artistieke als de politieke integriteit gediskwalificeerd. Dat is een dubbel verlies.

Uniek is het natuurlijk niet, er zijn voorbeelden genoeg uit heden en verleden waarin het huis van de kunst voor politieke doeleinden werd gebruikt. Maar het is wel schrikken om te zien hoe uitgestreken en geroutineerd nu juist De Balie de ene hand met de andere wast. Of is het grachtengordeldebate al zo ver afgezakt dat we ook na drie dagen vergaderen niet beter meer mogen verwachten?

MEER OVER ANIL RAMDAS MARTIJN ENGELBREGT

KUNST, CULTUUR EN ENTERTAINMENT KUNST EN ENTERTAINMENT DE BALIE

Nieuws & Achtergrond

MEER NIEUWS & ACHTERGROND

**Wilt u belangrijke informatie delen met de
Volkskrant?**

[Tip hier onze journalisten](#)

Algemeen

[Contact met de Volkskrant](#)

[Privacystatement](#)

[Abonnementsvoorwaarden](#)

[Gebruiksvoorwaarden](#)

[Cookiebeleid](#)

[Colofon](#)

Service

[Klantenservice](#)

[Mijn profiel](#)

[Vakantieservice](#)

[Adverteren](#)

[Losse verkoop](#)

Meer de Volkskrant

[Abonneren](#)

[Nieuwsbrieven](#)

[Digitale krant](#)

[Webwinkel](#)

[Inclusief](#)

[RSS-feeds](#)

[Facebook](#)

[Twitter](#)

[Android apps](#)

[iOS apps](#)

Navigeer

Columnisten

Recensies

De Volkskeuken

Archief

Op alle verhalen van de Volkskrant rust uiteraard copyright. Linken kan altijd, eventueel met de intro van het stuk erboven.

Wil je tekst overnemen of een video(fragment), foto of illustratie gebruiken, mail dan naar

copyright@volkskrant.nl.

© 2020 DPG Media B.V. - alle rechten voorbehouden

Start

Best gelezen

Nieuws

Zoeken

Service